

УДК 94:614.842«1920–1929»

**ЗАОХОЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ
ПОЖЕЖНИХ У 1920–Х РОКАХ****ENCOURAGEMENT FOR UKRAINIAN
FIREFIGHTERS IN THE 1920S****Харламов М. І.,**

кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін,
Національний університет цивільного захисту
України (Харків, Україна),
e-mail: mike1982kharlamov@gmail.com,
ORCID: ID 0000-0002-5289-0290

Kharamov M. I.,

Ph.D. (historical sciences), Associate Professor,
Associate Professor of department of social and
humanitarian disciplines of the National university of
civil protection of Ukraine (Kharkiv, Ukraine), e-mail:
mike1982kharlamov@gmail.com, ORCID: ID 0000-
0002-5289-0290

Метою дослідження є розгляд особливостей процесу нагородження та відзнаки вогнеборців української республіки у третьому десятилітті ХХ століття. Характеризуються відмінності заохочення робітників державного пожежного бюрократичного апарату та бойових пожежних. В статті використовувалися проблемно-хронологічний та історико-системний методи дослідження, що надали можливість об'єктивно підійти до аналізу вказаних наукових аспектів. Дана наукова стаття базується на малодосліджених виданнях пожежного профілю, а також матеріалах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління.

Ключові слова: пожежні, УСРР, заохочення, премія, відзнака.

The purpose of the study is to consider the peculiarities of the awarding process and the distinction of the fire brigade of the Ukrainian republic in the third decade of the twentieth century. Characterized by differences in the encouragement of workers of the state fire bureaucracy and combat firefighters. The article used the problem-chronological and historical-systematic methods of research, which gave an opportunity to objectively approach the analysis of the indicated scientific aspects. This scientific article is based on poorly investigated publications of the fire profile, as well as materials of the Central State Archive of the Supreme Power and Administration.

Keywords: firefighters, Ukrainian SSR, promotion, prize, distinction.

Слід сказати, що вивчення життя українських пожежних у третьому десятилітті ХХ століття є достатньо новою темою. Окремі питання цього напрямку у своїй роботі піднімав Г. В. Смирнов [3], вибірково аналіз діяльності українських пожежних фахівців проводився у роботі «Пожарные Харьковщины» [1]. У своїх роботах автор даної статті (Харламов М. І.), таких як «Спеціальний одяг та знаки відмінності українських пожежних у 1925–1930 роках» [7], «Діяльність пожежних інспекторів та завідувачів пожежною охороною (брандмейстерів) промислових підприємств у 1927–1930-х роках в Україні» [4], «Діяльність тимчасових волосних інструкторів у справі боротьби з вогнем в УСРР на початку 1920-х рр.» [5], «Особливості роботи короткострокових курсів підвищення кваліфікації пожежних України у 1920–1930 роках» [6] розглядав певні аспекти життєдіяльності українських вогнеборців.

Однак у зазначених роботах не були дослідження питання заохочення та преміювання вогнеборців УСРР у 1920-х роках. Вказана наукова проблематика, має науково актуальний характер,

оскільки розглядає раніше не досліджені аспекти життя борців з пожежами в нашій країні у 20-х роках ХХ століття. Метою даної роботи є розгляд особливостей заохочення за відмінну роботу українських пожежних у 1920–1929 роках.

Умовно пожежних, які отримували заохочення можна було поділити на 3 групи: співробітники державних пожежних органів, професійні пожежні, добровільні пожежні дружинники. Окремо могли відзначатися українські пожежні організації. На початку 1920-х років головним державним органом, що завідував пожежною охороною в УСРР був Пожежний відділ управління комунального господарства НКВС України. Його співробітники за відмінну роботу отримували додаткові грошові премії згідно спеціального положення 1920 року. Начальник пожежного відділу, преміювався як голова пожежної охорони України, відповідальний за проведення профілактичних протипожежних заходів, боротьбу з пожежами, відзначався за загальний добрий стан пожежного спорядження та постачання пожежного реманенту, за виконання завдань вищих урядових органів та Всеукраїнського пожежкомуні. Помічник начальника пожежного відділу з пожежно-технічної частини отримував винагороду за належний стан фабрично-заводських підприємств та пожежних організацій, участь у різних технічних комісіях, особисте створення та проведення у життя технічних заходів протипожежної охорони, виконання організаційних робіт з створення пожежних майстерень, складів пожежного спорядження та реманенту. Помічник начальника з адміністративного профілю заохочувався за належний стан підприємств та пожежних організацій, за роботу з обстеження установ та організацій, організацію пожежних комісій та дружин, інспектування та інструктування у дружинних справах, за навчання пожежних працівників, розробку заходів з поширення серед українського населення пожежних знань, складення обов'язкових пожежних постанов [8, арк. 58зв].

Секретар пожежвідділу (управляючий справами) отримував заохочення за добрий стан підприємств та пожежних організацій, а також за інтенсивність своєї праці зі складення доповідей, проектів, спостереження за виконанням обов'язкових протипожежних постанов вищих органів та спеціальні роботи. Пожежні інспектори, інструктор-конструктор, архітектор і технік преміювалися за належний стан підприємств та установ і організацій, інтенсивність своєї праці з термінових обстежень об'єктів у технічному та протипожежному відношенні, за розпланування міст і селищ за принципами вогнетривкого будівництва, розробку обов'язкових постанов з будівельного профілю, технічних проектів з попередження пожеж [8, арк. 58зв].

Діловод першого розряду міг додатково отримати грошову винагороду за інтенсивність праці зі складення місячних звітів, відомостей у всеукраїнському масштабі, належне ведення ділових журналів, нормальний стан документів,

виконання переписки, видання циркулярів та розсилку паперів, ведення обліку пожежного реманенту. Агент з доручень у пожежному відділі отримував премію за інтенсивність праці з термінового виконання доручень з доставки та відправлення пожежного спорядження та реманенту залізницею. Діловод другого розряду та конторники преміювалися за інтенсивність праці з термінового та акуратного виконання ділового листування, видання циркулярів та розсилання паперів, інші конторські роботи. «Машинистка – кореспондентка» нагороджувалася за інтенсивність праці з термінового та акуратного виконання робіт з переписування доповідей, проектів та самостійного складення документів. Статистик мав змогу преміюватися за термінове та належне складення виконання статистичних робіт з пожежної справи, за проявлення ініціативи з вироблення форм статистики. Кресляр отримував заохочення за термінове та належне креслення ескізів та малюнків за завданнями архітектора і техніка, виконання креслень окремих частин будівель. Кур'єри нагороджувалися за виконання доручень з доставки кореспонденції у різні установи та організації, прибирання, охорону та тримання у належному стані приміщень пожежного відділу [8, арк. 59].

Спеціальні комісії [10, арк. 49] та пожежні команди нагороджували за видатні заслуги у пожежній справі та бездоганне виконання обов'язків пожежного як професійних, так і добровільних вогнеборців. Нагородами були: «...похвальні дипломи; одмінні нагородні значки; нагороди грішми або натурою; почесні сокирки, шишаки та інші предмети відзначення, що встановлюються НКВС УСРР» [2, с. 6–7]. Пожежні могли бути представлені через округові виконкоми та губернські виконкоми до нагород загальнодержавними знаками відміни пожежних робітників.

Пожежні професійні команди та добровільні вогнеборчі організації могли бути нагороджені різним чином, але найбільш почесним в той час було нагородження Трудовим червоним прапором та Орденом трудового червоного прапора [3, с. 107]. Так у 1924 році Трудовим червоним прапором була нагороджена Харківська комунальна пожежна команда. Так у вітальній телеграмі 11 травня 1924 року зазначив Ілля Антонович Іванько (начальник пожежної охорони УСРР) – «Товарищи Пожарные. Самоотверженной работой во время тушения пожаров и других стихийных бедствий и опасностями, которыми вы при этом подвергались, вы заслужили Красное Трудовое Знамя, эту высокую награду рабоче-крестьянской власти, справедливо оценившей ваши заслуги» [9, арк. 177]. Заохочення для пожежних УСРР могли бути різними, однак особливо у першій половині 1920-х років вони були недостатніми.

Список використаних джерел

1. Клюс, ПП., Палух, ВГ., 2006. 'Пожарные Харьковщины (очерки, посвященные 350-летию г. Харькова)', Харьков, 332 с.

2. 'Нормальный статут добровільної пожежної дружини з додатком інструкції та положення про добровільні пожежні організації в УСРР', 1925, Харків: *Український робітник*, 33 с.

3. Смирнов, ГВ., 1996. 'Историческая хроника пожарной охраны Луганска', Луганск: *Лугань*, 416 с.

4. Харламов, МІ., 2018. 'Діяльність пожежних інспекторів та завідувачів пожежною охороною (брандмейстерів) промислових підприємств у 1927–1930-х роках в Україні', *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*, Гол. ред. В. М. Вашикевич, К.: *Видавництво «Гілея»*, Вип.131 (4), с.58–60.

5. Харламов, МІ., 2014. 'Діяльність тимчасових волосних інструкторів у справі боротьби з вогнем в УСРР на початку 1920-х рр.', *Гуржійські історичні читання: Збірник наукових праць*, Черкаси: *Видавництво Чабаненко Ю. А.*, Вип.7, с.306–308.

6. Харламов, МІ., 2018. 'Особливості роботи короткострокових курсів підвищення кваліфікації пожежних України у 1920–1930 роках', *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*, Гол. ред. В. М. Вашикевич, К.: *Видавництво «Гілея»*, Вип.137 (10), с.37–39.

7. Харламов, МІ., 2018. 'Спеціальний одяг та знаки відмінності українських пожежних у 1925–1930 роках', *The scientific heritage*, Budapest, Hungary, No.20 (2018) P.1, p.8–12.

8. 'Центральний державний архів вищих органів влади і управління України', Ф.5. Народний комісаріат внутрішніх справ, Оп.1., Спр.795. Переписка про комплектування пожежних команд та преміювання робітників пожежної справи 21.01.1921 р. – 26.12.1921 р., 167 арк.

9. Там само, Ф.5. Народний комісаріат внутрішніх справ, Оп.2., Спр.583. Матеріали з розгляду проектів положень про губернські пожежні підвідділи при відділах комунального господарства виконкомів за 1923 р., 243 арк.

10. Там само, Ф.34. Вища Рада Народного Господарства УСРР, Оп.13., Спр.653. Листування й матеріали по пожежним питанням з НКВС УСРР, жовтень 1928 р. – 1929 р., 82 арк.

References

1. Kljus, PP., Paljuh, VG., 2006. 'Pozharnye Har'kovshiny (ocherki, posvjashhennye 350-letiju g. Har'kova) (Kharkiv firefighters (essays on the 350th anniversary of Kharkov))', Har'kov, 332 s.

2. 'Normal'nyj statut dobrovil'noi' pozhezhnoi' druzhyny z dodatkom instrukcii' ta polozhennja pro dobrovil'ni pozhezhni organizacii' v USRR (Normal statute of a voluntary fire brigade with an appendix of the instruction and the provision on voluntary fire organizations in the Ukrainian SSR)', 1925, Harkiv: *Ukrai'ns'kyj robotnyk*, 33 s.

3. Smirnov, GV., 1996. 'Istoricheskaja hronika požarnoj ohrany Luganska (Historical chronicle of the fire brigade of Lugansk)', Lugansk: *Lugan'*, 416 s.

4. Harlamov, MI., 2018. 'Dijal'nist' pozhezhnyh inspektoriv ta zaviduvachiv pozhezhnoju ohoronoju (brandmeysteriv) promyslovyh pidpryemstv u 1927–1930-h rokah v Ukrai'ni (Activities of fire inspectors and fire safety guards (firemen) of industrial enterprises in 1927–1930's in Ukraine)', *Gileja: naukovyj visnyk. Zbirnyk naukovykh prac'*, Gol. red. V. M. Vashkevych, K.: *Vydavnyctvo «Gileja»*, Vyp.131 (4), s.58–60.

5. Harlamov, MI., 2014. 'Dijal'nist' tymchasovyh volosnyh instruktoriv u spravi borot'by z vognem v USRR na pochatku 1920-h rr. (The activity of temporary rural instructors in the fight against fire in the USSR in the early 1920's)', *Gurzhii'vs'ki istorychni chytannja: Zbirnyk naukovykh prac'*, Cherkasy: *Vydavnyctvo Chabanenko Ju. A.*, Vyp.7, s.306–308.

6. Harlamov, MI., 2018. 'Osoblyvosti roboty kortokstrokovykh kursiv pidvyshhennja kvalifikacii' pozhezhnyh Ukrai'ny u 1920–1930 rokah (Features of work of short-

term training courses for firefighting in Ukraine from 1920–1930)’, *Gileja: naukovyj visnyk. Zbirnyk naukovykh prac*’, *Gol. red. V. M. Vashkevych*, K.: «Vydavnytvo «Gileja», Vyp.137 (10), s.37–39.

7. Harlamov, M.I., 2018. ‘Special’nyj odjag ta znaky vidminnosti ukrai’ns’kyh pozhezhnyh u 1925–1930 rokah (Special clothes and signs of the difference between Ukrainian firefighters in 1925–1930)’, *The scientific heritage*, Budapest, Hungary, No.20 (2018) P.1, p.8–12.

8. ‘Central’nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady i upravlinnja Ukrai’ny (Central state archives of the supreme bodies of power and management of Ukraine)’, F.5. Narodnyj komisariat vnutrishnih sprav, Op.1., Spr.795. Perepyska pro komplektuvannja pozhezhnyh komand ta premijuvannja robitnykiv pozhezhnoi’ spravy 21.01.1921 r. – 26.12.1921 r., 167 ark.

9. Tam samo, F.5. Narodnyj komisariat vnutrishnih sprav, Op.2., Spr.583. Materialy z rozgljadu proektiv polozhen’ pro guberns’ki pozhezhni pidviddily pry viddilah komunal’nogo gospodarstva vykonkomiv za 1923 r., 243 ark.

10. Tam samo, F.34. Vyshha Rada Narodnogo Gospodarstva USRR, Op.13., Spr.653. Lystuvannja j materialy po pozhezhnym pytannjam z NKVS USRR, zhovten’ 1928 r. – 1929 r., 82 ark.

* * *